

GÖRSEL İLETİŞİM TASARIMI VE GÖRSEL TASARIM ALANLARINDA YAZILAN TEZ ÇALIŞMALARININ BİBLİYOMETRİK ANALİZİ

A BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF POSTGRADUATE THESES IN THE FIELDS OF VISUAL COMMUNICATION AND VISUAL DESIGN

Dr. Öğr. Üyesi Halit Kartal

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi,
Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Medya ve İletişim Bölümü
halitkartal@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-8266-7604

MAKALE GELİŞ TARİHİ: 24 Ağustos 2024 · YAYIMA KABUL TARİHİ: 27 Mart 2025

Öz

Bu araştırmanın amacı, 'görsel iletişim tasarımı' ve 'görsel tasarım' alanlarında Ulusal Tez Merkezi'ndeki lisansüstü tezlerin bibliyometrik özelliklerini ortaya koymaktır. Çalışmanın amacı doğrultusunda Ulusal Tez Merkezi'nin web sitesinde bulunan 'görsel iletişim tasarımı' ve 'görsel tasarım' dizinleri taratılmış ve bu dizinlere sahip tezler incelemeye alınmıştır. Analiz çalışmasında lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı, tez türü, üniversite, enstitü ve ana bilim dalı dağılımları, konuları, anahtar kelimeleri, kullanılan veri toplama yöntemleri, dilleri, sayfa sayıları ve danışman unvanları değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında 276 tez değerlendirmeye alınmıştır. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar, görsel iletişim tasarımı ve görsel tasarım alanlarında yapılan tez çalışmalarının yoğunlaştığı konular ve durumu gözler önüne sermesi ve bu alanda yapılacak çalışmalara yol gösterici olması açısından önem taşımaktadır.

Abstract

The purpose of this research is to reveal the bibliometric characteristics of postgraduate theses in the fields of "visual communication design" and "visual design", found in the National Thesis Center. In line with this objective, the indexes "visual communication design" and "visual design" were scanned on the National Thesis Center's website, creating a data set that was analyzed. The analysis evaluated the distribution of theses by year, thesis type, university, institute, and department, as well as their subjects, keywords, data collection methods, languages, page numbers, and advisor titles. A total of 276 theses were evaluated. This research shed light on topics and trends in thesis studies within the fields of these indexes, providing guidance for future research in these areas.

Anahtar Kelimeler: Görsel İletişim Tasarımı, Görsel Tasarım, Bibliyometrik Analiz, Ulusal Tez Merkezi.

Key Words: Visual Communication Design, Visual Design, Bibliometric Analysis, National Thesis Centre.

GİRİŞ

Görsel iletişim tasarımı ve görsel tasarım, hızla gelişen, ilerleyen teknoloji ve iletişim araçları ile birlikte önemi giderek artan disiplinler arası kavramlar ve çalışma alanları haline gelmektedir. ‘Görsel Çağ’ olarak adlandırabileceğimiz 21. yy.’da bu kavramlar hem kurumlar hem de bireyler açısından hedef kitlelerine daha etkili bir şekilde ulaşmalarını sağlayan yaratıcı çözümler üretmelerini hedeflemektedir.

Görsel tasarım, görsel unsurların belirli bir estetik ve işlevler doğrultusunda bir araya getirilmesi olarak ifade edilebilir. Görsel tasarımda temel amaç verilmek istenen mesajı anlaşılır ve etkili bir şekilde hedef kitleye iletmektir. Tasarımın temelinde de bu amaç yatmaktadır. Ambrose ve Harris (2012: 10) *Grafik Tasarımın Temelleri* kitabında benzer bir tanımla grafik tasarım için kullanmaktadır: Grafik tasarım fikirleri, kavramları, metin ve görselleri görsel olarak etkili bir şekilde baskı, elektronik veya diğer süreçler yoluyla sunmaktadır. “Görsel tasarım temelde iki amaçla kullanılmaktadır. Bunlardan ilki kullanıcının gözünü bir ögenin işlevselliğine yönlendirmek, ikincisi ise tutarlı bir estetik oluşturmaktır. En küçük ve en ince ayrıntılar kullanıcıların ne düşündüğünü ve nasıl hissettiğini etkileyecektir” (İxDF, 2016, 5 Haziran). Bu açılarından bakıldığında görsel tasarımın sadece bir tasarım süreci olmadığı, özünde karşı tarafa bir mesaj iletmeye amacıyla ortaya çıktığı ifade edilebilir. Mesaj iletmeye bir iletişim sürecidir. Bu nedenle de literatüre bakıldığında ‘görsel tasarım’ ve ‘görsel iletişim tasarımı’ kavramları çoğu zaman birlikte kullanılmaktadır. Görsel iletişim tasarımı sadece bir tasarım süreci olarak ele alınmamaktadır. Görsel iletişim, görüntülerle temellendirilmiş, görsel öğeler ile kurulmuş olan formları içeren iletişim olarak tanımlanmaktadır (Roxburgh’tan akt. Işık, 2010: 12). Görsel iletişim tasarımı bu iletişim sürecini gerçekleştirmek için oluşturulan tasarımı kapsamaktadır. İnsanlığın var olduğu ilk dönemlerden itibaren görsellikle bir ilişkisi bulunmaktadır. Mağara duvarlarına çizilen resimlerden fotoğrafın icadına, sinemanın ortaya çıkmasından günümüzde kullanılan bilgisayar teknolojilerine kadar hemen her süreçte görsellik insanoğlu için önemli bir iletişim aracı olmuştur. Günümüzde kişilerarası iletişimin bir parçası olmakla birlikte özellikle profesyonel alanda reklamcılık, pazarlama, eğlence gibi pek çok sektörde de kullanılmaktadır.

Görsel tasarımın ve görsel iletişim tasarımının bu kadar yaygın kavramlar haline gelmesiyle birlikte bu alanda çalışacak profesyonellere olan ihtiyaçta her geçen gün artmaktadır. Bu nedenle üniversitelerde görsel tasarım, görsel iletişim tasarımı ve grafik tasarım konusunda eğitim veren bölümlerin sayısı çoğalmaktadır. YÖK Atlas verilerine göre 49 üniversitede görsel iletişim tasarımı bölümü bulunmaktadır. Bu bölümler sadece meslek profesyonelleri

yetiştirmeyi hedefleyen lisans seviyesinde değil, aynı zamanda alana akademik olarak katkı sağlamayı hedefleyen lisansüstü seviyelerde de eğitim vermektedir. Lisansüstü eğitimin tamamlanabilmesi için ders dönemlerinin ardından alana katkı sağlayacak tez çalışmalarının yayınlanması gerekmektedir. Özellikle tez konusu belirleme sürecinde adayların alanın geleceğine katkı sağlayacak konular seçerek kendisinden sonra gelecek araştırmacılara da yol göstermeleri genel bir beklentidir. Ancak bunun sağlanabilmesi için adayların öncelikle o alanda daha önce yapılan çalışmaları da incelemesi gerekmektedir. Bu noktada bibliyometrik araştırmalar, inceledikleri alanla ilgili o ana kadar yapılan çalışmalarda genel eğilimleri, seçilen konuları, uygulanan araştırma yöntemleri gibi verileri sağlayan çalışmalardır.

Bibliyometrik, matematik ve istatistik yöntemlerinin kitaplara ve diğer iletişim medyalarına uygulamasıdır (Pritchard, 1981:3). Etimolojik olarak kökeni Yunanca *biblos* (kitap) ve *metron* (ölçü) kelimelerine dayanan bibliyometrik, özellikle son yıllarda kitapların ötesine geçerek bilimsel dergileri, makaleleri, yazarları ve kurumları, referansları ve atıfları patentleri ve çok daha fazlasını kapsayacak şekilde genişlemiştir (Cronin & Sugimoto, 2014:5). Bibliyometrik yayın kalıplarını incelemek için istatistiksel analizlerin kullanılması gibi çok çeşitli yasaları ve metodolojileri kapsar (McBurney & Novak, 2002). İnternet teknolojilerinin gelişmesiyle beraber dijital kaynaklar da bibliyometriğin kapsamına girmiştir. “Çağdaş bibliyometrik, bilim politikası alanında güçlü sonuçları olan, derinlemesine uzmanlaşmış ve kapsamlı bir şekilde kurumsallaşmış bir araştırma alanıdır. Yayın, atıf sayısı gibi bibliyometrik ölçümler, araştırma performansının göstergesi olarak yaygın bir şekilde kullanılmaktadır” (Lane vd., 2014: 400). Bibliyometrik veriler sayesinde bilgi aktarım süreçleri ve bilgi kalıpları belirlenebilmekte ve potansiyel olarak herhangi bir bilimsel alanın eğilimleri gösterilebilmektedir. Bibliyometrik terimi ilk olarak ‘istatistiksel bibliyografya’ olarak 1922 yılında E. Wyndham Hulme tarafından kullanıldığı düşünülmektedir. Cambridge Üniversitesi’nde verdiği dersler sırasında bu terimi kullanan Hulme, daha sonra bu dersleri kitap olarak yayınlamıştır. Hulme, ‘istatistiksel bibliyografya’ terimini bilim ve teknoloji süreçlerinin belgelerle sayılması yoluyla aydınlatılması anlamında kullanmıştır (Pritchard, 1969: 1) Terim daha sonra 1962 yılında Raisig tarafından atıf çalışmaları üzerine eleştirel bir çalışma olan *Statistical Bibliography in the Health Sciences* (1962) makalesinde kullanılmıştır. İstatistiksel Bibliyografya teriminin bibliyometrik olarak kullanılmasını öneren ise Alan Pritchard olmuştur. Pritchard 1969 yılında yayımladığı *Statistical Bibliography or Bibliometrics?* adlı çalışmasında istatistiksel bibliyografya yerine bibliyometrik teriminin daha uygun olacağını belirtmiştir.

Bibliyometrik analizler araştırılan alandaki her türlü verinin grafik ya da tablolara çevrilerek sayısal okunmaları ve analizlerin daha kolay yapılmasını

sağlamakta ve bu nedenle de bilim insanları tarafından sıkça kullanılmaktadır (Aslancı, 2022).

LİTERATÜR TARAMASI

Türkiye’de yapılan bibliyometrik çalışmalara baktığımızda bu alanda bilinen ilk çalışmanın 1970 yılında Özınönü tarafından yapılan, Türkiye’nin temel bilimlerdeki durumunu inceleyen ve belirli alanlardaki bilimsel verimliliğini ölçmek için yapılan çalışmadır (Al, 2008: 10). Bu çalışmanın ardından 1971 yılında fizik alanında (Inönü 1971), yapılan ve Türk bilim insanlarının yurt dışındaki dergilerde yaptığı yayınları ve bu yayınların etkisini araştıran bir çalışma yayımlanmıştır (Gündoğdu, 2017: 2). 1990’lı yıllara kadar Türkiye’de çok fazla bibliyometrik çalışma yapılmamıştır. Ancak 1990 yılı ile birlikte bu alanda yapılan çalışmalarda ciddi bir artış olmuştur. 1992 yılında Önal tarafından ‘eğitim ve öğretim’, Sancar tarafından ‘bilgi ve belge yönetimi’ konularında yazılan tezler yine bu alandaki ilk lisansüstü çalışmalardır (Babacan ve Tektaş, 2022: 40). İlkleri sayılan Türkiye’deki bibliyometrik çalışmaların sayısı her geçen gün artmakta ve alanlara özgü veriler sunarak bu alanda çalışma yapacak bilim insanlarına veri sunmaktadır.

Türkiye’de yapılan bibliyometrik çalışmalara bakıldığı zaman ‘görsel tasarım’ ya da ‘görsel iletişim tasarımı’ konulu akademik yayınlara dair herhangi bir bibliyometrik çalışmaya rastlanmamaktadır. Doğan tarafından yapılan *Türkiye’deki Görsel İletişim Tasarımı Bölümleri Üzerine Genel Bir Durum Analizi* (2015) adlı çalışma bu alanda eğitim veren bölümlerin ders programları üzerinden yapılan araştırma, yazar tarafından yöntem olarak belirtilmese de konuyla ilgili bibliyometrik sayılabilecek tek çalışmadır. Bu çalışma dışında alana en yakın çalışma Yegin (2023) tarafından yapılan “*Grafik Tasarım*” Alanında Yapılan Çalışmaların İncelenmesi: WOS Örneği adlı çalışmadır. Yegin Web of Science veri tabanında yaptığı çalışmada ‘graphic design’ anahtar kelimesi kullanarak bu alanda yapılan 1017 araştırmayı incelemiş ve en fazla yayın yapılan yıl, en fazla atıf alan yayınların yapıldığı yıl, en fazla atıf alan çalışma, en fazla yayın yapan ülke ve en fazla hangi dilde yayın yapıldığı gibi kriterler ile yayınları analiz etmiştir.

Bu çalışmanın kapsadığı alan ile ilgili doğrudan başka bir bibliyometrik araştırmaya rastlanmasa da araştırma sırasında ortaya çıkan ve ‘görsel tasarım’ ile ‘görsel iletişim tasarımı’ dizinli tezlerin konu olarak dahil olduğu ‘iletişim bilimleri’ alanında bibliyometrik çalışmalara rastlanmaktadır. İnceoğlu’nun (2014a) yapmış olduğu *Türkiye’de Akademik Sinema Yazınının On Yılı (2002-2011): Bibliyometrik Bir Analiz* adlı makale, yine İnceoğlu (2014b) tarafından

yapılan Türkiye’de Sinemayı Konu Alan Doktora Tezleri Üzerine Bibliyometrik Bir Çözümleme adlı makale alana en yakın bibliyometrik çalışmalar olarak değerlendirilebilir. Inceoğlu dışında Vardar, Gümüş ve Bingöl (2024) *Grafik Tasarım Eğitiminde, Tipografi Alanında Yayınlanan Akademik Çalışmaların İncelenmesi: Bibliyometrik Bir Analiz*, Kars ve Yavuz (2024) *Esnek Tasarım İçin Biyomimikri: Bibliyometrik Bir Yaklaşım*, Başer (2023) *Bilimsel İletişim Bağlamında “Dijital Reklamcılık” Çalışmalarının Bibliyometrik Analizi* gibi çalışmalar bu araştırmanın konusuna en yakın bibliyometrik analizlerdir.

Yukarıda örnekleri verilen çalışmalardan da görülebileceği üzere Türkiye’de ‘görsel tasarım’ ve ‘görsel iletişim tasarımı’ alanında yazılan tezlere dair herhangi bir bibliyometrik analiz çalışmasına rastlanmamaktadır. Bu nedenle bu araştırmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın örneklemini YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde yayınlanmış olan lisansüstü tezler oluşturmaktadır. İlk olarak 20 Mayıs 2023 tarihinden tez.yok.gov.tr adresinde ‘görsel tasarım’ ve ‘görsel iletişim tasarımı’ dizinleri taratılmış, daha sonra aynı tarama 10 Haziran 2024 tarihinde tekrar edilerek toplam 308 adet teze ulaşılmıştır. Bu tezlerden 32 tanesi erişime kısıtlı ya da dijital versiyonuna ulaşılamadığı için değerlendirme dışı bırakılarak 276 adet tez incelemeye alınmıştır. Ulusal Tez Merkezi taraması yapılırken 2024 yılı değerlendirme dışı bırakılmıştır. Bunun nedeni yılın henüz tamamlanmamış olması ve bu nedenle yıl bazında yapılacak değerlendirmelerde sonucu etkileme durumudur. Araştırmaya 2000-2023 yılları arasında yazılan tezler dahil edilmiştir.

Tezlerin bibliyometrik analizinde değerlendirmeye alınan kriterler şunlardır;

- Tezlerin yayınlandığı yıllar
- Tezlerin türü
- Tezlerin yayınlandığı üniversiteler
- Tezlerin yayınlandığı enstitüler
- Tezlerin yayınlandığı ana bilim dalları
- Tezlerin konuları
- Tezlerde kullanılan dizin sayıları
- Tezlerde kullanılan anahtar kelime sayıları
- Tezlerde kullanılan veri toplama yöntemleri
- Tezlerin yazıldığı diller
- Tezlerin sayfa sayıları
- Tez danışmanlarının unvanları

BULGULAR

Ulusal Tez Merkezi'nde 'görsel tasarım' ve 'görsel iletişim tasarımı' dizinlerinde yayınlanan tezlerin incelendiği bu çalışmada, 2000-2023 yılları arasında yayınlanmış 276 adet tez değerlendirmeye alınmıştır. Yapılan inceleme; tezlerin yayın yılı, türü, üniversitesi, enstitü ve ana bilim/ana sanat dalı, konuları, dizinleri, anahtar kelimeleri, veri toplama yöntemleri, dil, sayfa sayısı ve danışman unvanları olmak üzere 12 bölümde değerlendirilmiştir.

Tezlerin Yazım Yıllarına Göre Dağılımı

'Görsel tasarım' ve 'görsel iletişim tasarımı' dizinlerini kullanan tezlerin yıllara göre yayınlanma sayıları incelendiğinde değerlendirmeye alınan tezlerden bu alandaki ilk tez çalışmasının 2000 Yılında yayınlanan Yüksek Lisans tezi olduğu görülmektedir. Bu tez, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Grafik Ana Sanat Dalı'nda yayınlanmıştır. Değerlendirmeye alınan tezler incelendiğinde en fazla tezin 41 tez ile 2019 yılında olduğu görülmektedir. Daha sonrasında ise 26 tez ile 2017 ve 21 tez ile 2020 ve 2023 yılları gelmektedir. Tez sayılarının yıllara göre dağılımlarına (Tablo 1) bakıldığında 2010 ve sonrasında sayıların 11 ve üzeri olduğu dikkat çekmektedir. Tezlerin tamamına bakıldığında ise 'görsel tasarım' ve 'görsel iletişim tasarımı' dizininde yayınlanan yıllık tez ortalaması 12.5'tir

Yıllar	Tez Sayıları	%
2000	1	0,004
2001	1	0,004
2003	4	0,014
2004	7	0,025
2006	1	0,004
2007	1	0,004
2008	2	0,007
2009	6	0,022
2010	11	0,040
2011	15	0,054
2012	14	0,051
2013	14	0,051
2014	13	0,047
2015	18	0,065
2016	17	0,062
2017	26	0,094
2018	16	0,058
2019	41	0,149
2020	21	0,076
2021	12	0,043
2022	14	0,051
2023	21	0,076

Tablo 1: Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Tezlerin Türlerine Göre Dağılımları

Tablo 2 tezlerin türlerine göre dağılımlarını göstermektedir. ‘Görsel tasarım’ ve ‘görsel iletişim tasarımı’ dizinlerinde yayınlanan tezlerin yüksek lisans, doktora ve sanatta yeterlik türlerinde olduğu görülmektedir. Bu tezlerden 215 tanesi yüksek lisans, 40 tanesi doktora ve 21 tanesi ise sanatta yeterlik tezidir. Aynı tabloda tez türlerinin yıllara göre dağılımları da görülmektedir. Buna göre en çok yüksek lisans tezi (38 adet) 2019 yılında, en çok doktora tezi (5 adet) 2023 yılında yayınlanmıştır. Sanatta yeterlik tezlerinin yıllara göre dağılımına bakıldığında ise 2011, 2021 ve 2022 yıllarında 3’er adetle en çok sanatta yeterlik tezi yayınlanan yıllar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yıllar	Doktora	Yüksek Lisans	Sanatta Yeterlik	Toplam	%
2000	0	1	0	1	0,004
2001	0	1	0	1	0,004
2003	0	2	2	4	0,014
2004	0	7	0	7	0,025
2006	0	1	0	1	0,004
2007	1	0	0	1	0,004
2008	0	2	0	2	0,007
2009	0	4	2	6	0,022
2010	1	9	1	11	0,040
2011	2	10	3	15	0,054
2012	2	12	0	14	0,051
2013	3	11	0	14	0,051
2014	4	8	1	13	0,047
2015	4	13	1	18	0,065
2016	3	14	0	17	0,062
2017	4	21	1	26	0,094
2018	1	14	1	16	0,058
2019	3	38	0	41	0,149
2020	2	18	1	21	0,076
2021	3	6	3	12	0,043
2022	2	9	3	14	0,051
2023	5	14	2	21	0,076
Toplam	40	215	21	276	1,000

Tablo 02: Tezlerin Türlerine Göre Dağılımı

Tezlerin Yayınlandığı Üniversitelere Göre Dağılımları

Tezlerin yayınlandıkları üniversitelere göre dağılımları incelendiğinde 276 tezin 67 farklı üniversitede yazıldığı görülmektedir. ‘Görsel tasarım’ ve ‘görsel iletişim tasarımı’ dizinleri en fazla Yeditepe Üniversitesi (17), Gazi Üniversitesi (16) ve Hacettepe Üniversitesi (16) tarafından kullanılmıştır. 28 üniversite ise bu dizinleri sadece bir defa kullanmıştır. Üniversitelerin bu anlamda ortalamaları

alındığında üniversite başına 4, 12 tez düşmektedir. Tez ortalaması üniversiteler açısından değerlendirildiğinde 21 üniversitenin ortalamanın üstünde kaldığı, 46 üniversitenin ise ortalamanın altında tez ürettiği ortaya çıkmaktadır. Tablo 3 ortalamanın üzerinde olan ve en çok tez yayınlayan 21 üniversiteyi göstermektedir.

Tezlerin Yayınlandığı Üniversitelere Göre Dağılımları

Tezlerin yayınlandıkları üniversitelere göre dağılımları incelendiğinde 276 tezin 67 farklı üniversitede yazıldığı görülmektedir. ‘Görsel tasarım’ ve ‘görsel iletişim tasarımı’ dizinleri en fazla Yeditepe Üniversitesi (17), Gazi Üniversitesi (16) ve Hacettepe Üniversitesi (16) tarafından kullanılmıştır. 28 üniversite ise bu dizinleri sadece bir defa kullanmıştır. Üniversitelerin bu anlamda ortalamaları alındığında üniversite başına 4, 12 tez düşmektedir. Tez ortalaması üniversiteler açısından değerlendirildiğinde 21 üniversitenin ortalamanın üstünde kaldığı, 46 üniversitenin ise ortalamanın altında tez ürettiği ortaya çıkmaktadır. Tablo 3 ortalamanın üzerinde olan ve en çok tez yayınlayan 21 üniversiteyi göstermektedir.

Üniversite	Tez Sayısı
Yeditepe Üniversitesi	17
Gazi Üniversitesi	16
Hacettepe Üniversitesi	16
Anadolu Üniversitesi	15
Işık Üniversitesi	15
İstanbul Arel Üniversitesi	15
Fırat Üniversitesi	12
Marmara Üniversitesi	12
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	12
İstanbul Üniversitesi	8
Dumlupınar Üniversitesi	7
Atatürk Üniversitesi	6
Beykent Üniversitesi	6
Haliç Üniversitesi	6
Kocaeli Üniversitesi	6
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	6
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	6
Süleyman Demirel Üniversitesi	6
Dokuz Eylül Üniversitesi	5
İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi	5
Karadeniz Teknik Üniversitesi	5

Tablo 03: Tezlerin Yayınlandıkları Üniversitelere Göre Dağılımları

Tezlerin Yayınlandığı Enstitüye Göre Dağılımları

Tezlerin yayınlandığı enstitülere göre dağılımları Tablo 4'te görülmektedir. YÖK Tez Veri Tabanında yayınlanan 276 lisansüstü tezin 171 tanesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 42 tanesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 32 tanesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 17 tanesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 6 tanesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 5 tanesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü ve kalan 3 tezin ise Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından yayınlandığı tespit edilmiştir.

Enstitüler	Tez Sayısı
Sosyal Bilimler Enstitüsü	171
Güzel Sanatlar Enstitüsü	42
Eğitim Bilimleri Enstitüsü	32
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	17
Fen Bilimleri Enstitüsü	6
Sağlık Bilimleri Enstitüsü	5
Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü	3
Toplam	276

Tablo 04: Tezlerin Yayınlandığı Enstitüye Göre Dağılımları

Tezlerin Yayınlandığı Ana Bilim/Ana Sanat Dallarına Göre Dağılımları

Tezlerin ana bilim/ana sanat dalına göre dağılımları Tablo 5'te görülmektedir. Değerlendirmeye alınan 276 tezin 62 farklı ana bilim/ana sanat dalında yayınlandığı tespit edilmiştir. Yayınlanan lisansüstü tezlerin 48 tanesi Grafik Ana Sanat Dalı'nda, 33 tanesi Görsel İletişim Tasarımı Ana Bilim Dalı'nda olduğu belirlenmiştir. Bu iki ana bilim/ana sanat dalının ardından ise 20'şer tez ile Grafik Tasarım Ana Sanat Dalı ve İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı gelmektedir. Tablo 4'te en az iki tez yayınlayan ana bilim/ana sanat dalları görülüyorken tabloya dahil edilmeyen 31 ana bilim/ana sanat dalının ise birer tez yayınladığı görülmüştür.

Ana Bilim/Sanat Dalı	Tez Sayısı
Grafik Ana Sanat Dalı	48
Görsel İletişim Tasarımı Ana Bilim Dalı	33
Grafik Tasarım Ana Sanat Dalı	20
İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı	20
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı	16
Sanat ve Tasarım Ana Bilim Dalı	16
Radyo Televizyon ve Sinema Ana Bilim Dalı	10
Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı	9
Grafik Ana Bilim Dalı	8
Grafik Tasarım Ana Bilim Dalı	8
İletişim ve Tasarım Ana Sanat Dalı	7
Uygulamalı Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı	6
Gazetecilik Ana Bilim Dalı	5
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Ana Bilim Dalı	3

Görsel Sanatlar ve Görsel İletişim Tasarımı Ana Bilim Dalı	3
İletişim Ana Bilim Dalı	3
Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı	2
Fotoğraf Ana Sanat Dalı	2
Görsel Sanatlar Ana Bilim Dalı	2
Güzel Sanatlar ve Görsel İletişim Tasarımı Ana Bilim Dalı	2
Halkla İlişkiler Ana Bilim Dalı	2
İç Mimarlık Ana Bilim Dalı	2
İletişim Tasarımı ve Bilişim Teknolojileri Ana Bilim Dalı	2
İlköğretim Ana Bilim Dalı	2
Mimarlık Ana Bilim Dalı	2
Resim-İş Öğretmenliği Ana Bilim Dalı	2
Tasarım Ana Bilim Dalı	2
Temel İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı	2
Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı	2
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı	2
Yabancı Diller Ana Bilim Dalı	2

Tablo 05: Tezlerin Yayınlandığı Ana Bilim/Ana Sanat Dallarına Göre Dağılımları

Tezlerin Konularına Göre Dağılımları

Yayınlanan 276 lisansüstü tezde 40 farklı konu kullanılmıştır. 276 tezin 31 tanesi 3 farklı konu başlığı kullanmaktayken iki konu başlığı kullanan tez sayısı 94, bir konu başlığı tercih eden tez sayısı ise 151'dir. En çok kullanılan konu başlıklarına bakıldığında (Tablo 6) ise Güzel Sanatlar konusu 169 defa kullanılarak ilk sırada yer almaktadır. Güzel Sanatları 77 defa kullanılan İletişim Bilimleri ve 38 defa kullanılan Eğitim ve Öğretim konuları izlemektedir. Tablo 6'nın sunduğu bir diğer veri ise hangi konu başlığının kaçınıcı konu olarak tercih edildiğidir. Güzel Sanatlar en çok birinci konu başlığı olarak kullanılıyorken, İletişim Bilimleri ise en çok ikinci konu başlığı olarak kullanılmıştır. Eğitim ve Öğretim konusunu tercih eden tezlerin büyük bir çoğunluğu (36) ise ilk konu olarak Eğitim ve Öğretimi seçmiştir.

Konular	Konu-1	Konu-2	Konu-3	Toplam
Güzel Sanatlar	146	22	1	169
İletişim Bilimleri	19	40	18	77
Eğitim ve Öğretim	36	1	1	38
Reklamcılık	13	14	1	28
Sahne ve Görüntü Sanatları	7	7	1	15
Gazetecilik	9	0	0	9
Halkla İlişkiler	8	1	0	9
İşletme	0	3	4	7
Radyo Televizyon	4	2	0	6
Sosyoloji	1	5	0	6
Endüstri Ürünleri Tasarımı	3	1	0	4
Antropoloji	3	0	0	3
Bilim ve Teknoloji	2	1	0	3
İç Mimar ve Dekorasyon	2	1	0	3
Mimarlık	2	1	0	3
Müzik	1	2	0	3

Sanat Tarihi	0	2	0	2
Siyasal Bilimler	0	2	1	3
Spor	2	1	0	3
Tarih	1	1	1	3
Giyim Endüstrisi	2	0	0	2
Kamu Yönetimi	1	1	0	2
Kulak Burun ve Boğaz	1	1	0	2
Matbaacılık	0	2	0	2
Müzecilik	1	1	0	2
Psikoloji	2	0	0	2
Türk Dili ve Edebiyatı	0	0	2	2
Arkeoloji	1	0	0	1
Bilgisayar Mühendisliği Bilimleri	1	0	0	1
Dilbilimi	1	0	0	1
Din	1	0	0	1
Elektrik ve Elektronik Mühendisliği	1	0	0	1
Fizyoterapi ve Rehabilitasyon	0	1	0	1
Halk Bilimi	0	1	0	1
Hemşirelik	1	0	0	1
İletişim Becerileri	0	0	1	1
Sağlık Kurumları	1	0	0	1
Sağlık Kurumları Yönetimi	1	0	0	1
Turizm	0	1	0	1
Ulaşım	0	1	0	1

Tablo 06: Tezlerin Konularına Göre Dağılımları

Tezlerin Dizinlerine Göre Dağılımları

İncelenen lisansüstü tezlere bakıldığında bazı tezlerin bir ya da iki dizin kullanırken bazı tezlerin ise 9 ya da 10 dizine kadar çıktığı tespit edilmiştir. Bu çalışma kapsamında dizin sayıları değerlendirmeye alınırken tezlerde en fazla 8 dizin değerlendirmeye alınmış, 9 ve daha fazla dizin var ise bunlar değerlendirme dışı tutulmuştur. 276 tezin toplam 1852 dizin kullandığı belirlenmiştir. Tez başına düşen ortalama dizin sayısı ise 6,71'dir (Tablo 7).

Değerlendirmeye Alınan Tez Sayısı	Toplam Dizin Sayısı	Ortalama Dizin Sayısı
276	1852	6,71

Tablo 07: Tezlerin Ortalama Dizin Sayısı

Hesaplanan ortalama üzerinden bir değerlendirme yapıldığında ise 101 tezin ortalama dizin sayısının altında kaldığı görülürken, 175 tezin ise ortalama değerin üzerine çıktığı hesaplanmıştır.

Tezlerin Anahtar Kelime Kullanımları

Tezlerin anahtar kelime kullanım analizleri Tablo 8'de görülmektedir. 276 tezde toplam 1205 anahtar kelime kullanılmıştır. Tez başına ortalama anahtar kelime kullanım sayısı 4,37'dir. 247 tez bir ya da daha fazla sayıda anahtar

kelime kullanırken 29 tezde ise hiç anahtar kelime kullanılmamıştır. 132 tezin ortalama anahtar kelime sayısının altında kaldığı belirlenmiş, 144 tezin ise ortalama anahtar kelime kullanımının üzerine çıktığı tespit edilmiştir.

Değerlendirmeye Alınan Tez Sayısı	Toplam Anahtar Kelime Sayısı	Ortalama Anahtar Kelime Sayısı
276	1205	4,37

Tablo 08: Tezlerin Ortalama Anahtar Kelime Sayısı

Tezlerde Kullanılan Veri Toplama Yöntemleri

Tezlerde kullanılan veri toplama yöntemleri ve yüzdelik dağılımları Tablo 9'da verilmiştir. İncelemeye alınan 276 tez çalışmasının 33 tanesinde iki farklı veri toplama yöntemi tercih edilmiş, 243 tanesinde ise tek bir veri toplama yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama yöntemlerinden en çok kullanılanı 138 defa ile doküman analizi olmuştur. Doküman analizinden sonra en çok kullanılan yöntem olan literatür taraması 51 defa, görüşme yöntemi 47 defa kullanılırken anket ise 44 defa tercih edilmiştir. 276 lisansüstü tezde en az tercih edilen veri toplama araçları ise bir adet ile vaka incelemesi ve 5 defa kullanılan saha çalışması olmuştur. Araştırma sırasında dikkat çeken bir nokta bazı tezlerin sadece literatür taraması ile sınırlı kalırken bazı tezlerin ise literatür taramasının yanında tez çalışması içerisinde bir uygulama çalışmasına da yer vermiş olmasıdır. Bu durum sınırlı sayıda tezde gerçekleştiği için veri olarak değerlendirmeye alınmamıştır.

Veri Toplama Yöntemleri	Sayı	%
Doküman Analizi	138	0,45
Literatür Taraması	51	0,17
Görüşme	47	0,15
Anket	44	0,14
Gözlem	10	0,03
Deney	7	0,02
Odak Grup	6	0,02
Saha Çalışması	5	0,02
Vaka İncelemesi	1	0,00

Tablo 09: Tezlerde Kullanılan Veri Toplama Yöntemleri

Tezlerin Yazıldığı Dillere Göre Dağılımı

Ulusal Tez Merkezi'nde yayınlanan 276 tez dillerine göre incelemeye alındığında Türkçe, İngilizce ve Fransızca olmak üzere 3 dil karşımıza çıkmaktadır (Tablo

10). Türkçe olarak yazılan tezlerin 247 adet ile en çok kullanılan dil olduğu görülmüştür. Türkçeyi 28 tez ile İngilizce takip etmiştir. Fransızca ise sadece bir tezde kullanılmıştır. Fransızca yazılan tek tezin Yabancı Diller Ana Bilim Dalı'nda olduğu tespit edilirken diğer diller için öne çıkan belirli bir ana bilim/ana sanat dalı bulunmamaktadır.

Tez Dili	Sayı	%
Türkçe	247	0,89
İngilizce	28	0,10
Fransızca	1	0,00
Toplam	276	1,00

Tablo 10: Tezlerin Dillere Göre Dağılımı

Tezlerin Sayfa Sayılarına Göre Dağılımı

Çalışma kapsamında değerlendirmeye alınan 276 tezde ortalama sayfa sayısı 167,4'tür. En fazla sayfa sayısına sahip tez ise 537 sayfadır. En az sayfa sayısına sahip tez ise 31 sayfadır. 0-100 sayfa aralığında 47 tez bulunurken, 101-150 aralığında 101, 151-200 aralığında 52, 201-250 aralığında 37, 251-300 aralığında 21, 301 ve üzeri sayfa sayısına sahip tez sayısı ise 18'dir (Tablo 11). 'Görsel tasarım' ve 'görsel iletişim tasarımı' dizinlerinde yayınlanan tezlerin sayfa sayılarına bakıldığında en yüksek yüzdelik dilimin (%37) 101-150 aralığı olduğu tespit edilmiştir.

Sayfa Aralıkları	Sayı	%
0-100	47	0,17
101-150	101	0,37
151-200	52	0,19
201-250	37	0,13
251-300	21	0,08
301 ve üzeri	18	0,07

Tablo 11: Tezlerin Sayfa Sayılarına Göre Dağılımı

Tezlerin Danışman Unvanlarına Göre Dağılımı

Tablo 12'de tezlerin danışman unvanlarına göre dağılımı yer almaktadır. İncelenen 276 lisansüstü tezin danışman unvanlarına bakıldığında Doktor Öğretim Üyesi (Dr. Öğr. Üyesi) unvanının 96 ile başı çektiği görülmektedir. Dr. Öğr. Üyesini 66 tez ile Doçent Doktor (Doç. Dr.) ve 55 tez ile Profesör Doktor (Prof. Dr.) izlemektedir. Geriye kalan tezlere bakıldığında 33 teze Profesör, 22 teze Doçent ve 4 teze ise Öğretim Görevlisinin danışmanlık yaptığı görülmektedir.

Tez Danışmanı Unvanı	Sayı	%
Öğretim Görevlisi	4	0,01
Dr. Öğr. Üyesi	96	0,35
Doç.	22	0,08
Doç. Dr.	66	0,24
Prof.	33	0,12
Prof. Dr.	55	0,20

Tablo 12: Tezlerin Danışman Unvanlarına Göre Dağılımı

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Görsel tasarım ve görsel iletişim tasarımı, profesyonel alanda olduğu gibi akademik alanda da öne çıkan kavramlardır. Bu alanlarda yapılan araştırma makalelerinin yanı sıra tez çalışmaları da akademik alana katkı sağlamaktadır. YÖK Ulusal Tez Merkezinde ‘görsel tasarım’ ve ‘görsel iletişim tasarımı’ dizinlerinde yayınlanan tezleri analiz eden bu çalışma da alana katkı yapacak sonuçlara ulaştığı düşünülmektedir. Değerlendirmeye alınan 276 tez içerisinde alanda ilk yapılan tez çalışması 2000 yılında yayınlanan yüksek lisans tezidir. 2000 yılında bu alanda tek tez çalışması bulunmaktadır. En fazla tez çalışmasının yayınlandığı yıl 2019’dur. 41 tezin yayınlandığı 2019 yılında yaşanan Covid-19 Pandemisi nedeniyle sokağa çıkma yasakları ve uzaktan çalışma şartlarından dolayı bu sayının yüksek olduğu düşünülmektedir. 2019’un ardından en fazla tez 26 tez ile 2017 yılında yayınlanmıştır. Yıllara göre tez sayılarının dağılımlarına bakıldığında özellikle 2011 yılından sonra bir artış gözlemlenmiş, 2019 yılında zirve yapmış daha sonra ise düşüşün ardından yatay seyre geçmiştir. 2002 ve 2005 yıllarında ise alanla ilgili hiç tez yayınlanmamıştır.

İncelemeye alınan lisansüstü tezlerin yayınlandığı üniversitelerin dağılımına bakıldığında 67 farklı üniversite tespit edilmiş, Yeditepe Üniversitesi 17 tez ile en fazla tezin yayınlandığı üniversite olmuş, onu 16’şar tez ile Gazi Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi takip etmiştir. 28 üniversite de ise birer tez yayınlanmıştır. Enstitü ve Ana Bilim/Ana Sanat Dalı dağılımlarında ise Sosyal Bilimler Enstitüsü 171 tez ile en fazla teze sahip enstitü olurken, Grafik Ana Sanat Dalı ise 48 tez ile ilk sırada yer almıştır. ‘Görsel tasarım’ ve ‘görsel iletişim tasarımı’ dizinli tezler en çok Güzel Sanatlar konusunda yazılmıştır. Alanda en çok kullanılan bir diğer konu ise İletişim Bilimleri olmuştur. Tez başına ortalama 6,71 dizin kullanılırken anahtar kelime ortalaması ise 4,37’dir. Anahtar kelime verilerinde dikkat çeken nokta 29 tezin hiç anahtar kelime kullanmamasıdır.

Akademik araştırmalar için önemli bir nokta veri toplama aracının belirlenmesidir. İncelenen lisansüstü tezlere bakıldığında en sık kullanılan veri toplama aracının doküman analizi (138) olduğu görülmüştür. 51 tezde herhangi

bir veri toplama yöntemi belirlenememiş, tezlerin literatür taramasına dayanan yorumsal tezler olduğu tespit edilmiştir. 276 tezden 247 tanesi Türkçe dilinde yazılmış, en çok 101-150 sayfa aralığında yazıldığı ve danışman olarak ise Dr. Öğr. Üyesi unvanının 96 tez ile başı çektiği görülmüştür.

‘Görsel tasarım’ ve ‘görsel iletişim tasarımı’ kavramlarıyla ilgili yapılan bu bibliyometrik çalışmanın alana dair önemli veriler sunduğu, konuyla ilgili yapılan tez çalışmalarının ortak özellikleri noktasında bir özet sunduğu ve konuyla ilgili gelecekte yapılacak araştırmalara genel bir yol haritası sunacağı ve katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Al, U. (2008). Türkiye'nin Bilimsel Yayın Politikası: Atıf Dizinlerine Dayalı Bibliyometrik Bir Yaklaşım [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ambrose, G. & Harris, P. (2012). Grafik Tasarımın Temelleri. (M.E. Uslu, Çev.). Literatür Kitabevi.
- Aslancı, S. (2022). Araştırma Sorgulamaya Dayalı Öğrenme: Bibliyometrik Bir Analiz. Scientific Educational Studies Bilimsel Araştırma Dergileri, 6(1), 1-25. <https://doi.org/10.31798/ses.1068633>
- Babacan, C. ve Tektaş, N. (2022). Mekansal Ekonometri Alanında Yazılan Tez Çalışmalarının Bibliyometrik Analizi, Kafdağı Dergisi, 7(2), 39-53. <https://doi.org/10.51469/kafdagı.1178023>
- Başer, E. (2023). Bilimsel İletişim Bağlamında “Dijital Reklamcılık” Çalışmalarının Bibliyometrik Analizi. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, (63), 71-87. <https://doi.org/10.47998/ikad.1227007>
- Cronin, B. & Sugimoto, C. R. (2014). Beyond Bibliometrics, The MIT Press.
- Doğan, E. (2015). Türkiye'deki Görsel İletişim Tasarımı Bölümleri Üzerine Genel Bir Durum Analizi. İletişim Çalışmaları Dergisi, 1(1), 15-33.
- Gündoğdu, A. (2017). Türkiye'de Sermaye Piyasası Alanında Bilimsel Yazın Taraması. Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi-BSPAD, 1(2), 1-8.
- Işık, D. (2010). Görsel İletişim Aracı olarak Afiş Tasarımı: 2009 Yılı Yerel Seçimlerinde İzmir Büyükşehir Belediye Başkan Adaylarının Afiş Tasarımlarının Göstergebilimsel Çözümlemesi [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İnceoğlu, Ç. (2014a). Türkiye'de Akademik Sinema Yazınının On Yılı (2002 – 2011): Bibliyometrik Bir Analiz. Selçuk İletişim, 8(3), 182-200. <https://doi.org/10.18094/si.68297>
- İnceoğlu, Ç. (2014b). Türkiye'de Sinemayı Konu Alan Doktora Tezleri Üzerine Bibliyometrik Bir Çözümleme. Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi, (21), 31-50. <https://doi.org/10.16878/gsuilet.96674>
- Kars, H., ve Özen Yavuz, A. (2024). Esnek Tasarım İçin Biyomimikri: Bibliyometrik Bir Yaklaşım. Bab Journal of FSMVU Faculty of Architecture and Design, 5(1), 49-66. <https://doi.org/10.61807/babdergisi.1316608>
- Lane, J., Largent, M., ve Rosen, R. (2014). Science Metric and Science Policy. B.

Cronin ve C.R. Sugimoto, (Eds.), Beyond Bibliometrics. The MIT Press.

McBurney, M. K. ve Novak, P. L. (2002). "What is Bibliometrics and Why Should You Care?", Proceedings. IEEE International Professional Communication Conference, Portland, OR, USA, 108-114. doi: 10.1109/IPCC.2002.1049094.

Pritchard, A. (1969). Statistical Bibliography or Bibliometrics?. Journal of Documentation, 25(4), 348-349.

Pritchard, A. (1981). Bibliometrics, A Bibliography and Index Volume I: 1874-1959, ALLM Books.

Raisig, L. M. (1962). Statistical bibliography in the health sciences. Bulletin of the Medical Library Association, 50(3), 450-461.

Vardar, N., Gümüş, Ç. ve Bingöl, B., Grafik Tasarım Eğitiminde, Tipografi Alanında Yayımlanan Akademik Çalışmaların İncelenmesi: Bibliyometrik Bir Analiz. Sanat ve Tasarım Dergisi, (32), 57-72. <https://doi.org/10.18603/sanativetasarim.1389387>

Yegin, Y. T. (2023). "Grafik Tasarımı" Alanında Yapılan Çalışmaların İncelenmesi: Wos Örneği", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, 9(75), 4607-4616. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.72395>

İNTERNET KAYNAKLARI

Interaction Design Foundation- IxDF. (2016, June 5). What is Visual Design? Interaction Design Foundation- IxDF. <https://www.interaction-design.org/literature/topics/visual-design>